

УДК 330.34(477-25):[339.923:061.1ЄЄ]
№ держреєстрації 0118U001561

Київський університет імені Бориса Грінченка
(Університет Грінченка)

04053, Україна, м. Київ, вул. Бульварно-Кудрявська, 18/2;
тел. (044) 272-19-02, e-mail: kubg@kubg.edu.ua

Проректор Київського університету
імені Бориса Грінченка,
голова комісії з реорганізації
Олександр ТУРУНЦЕВ

ЗВІТ

ПРО НАУКОВО-ДОСЛІДНУ РОБОТУ
РОЗВИТОК ЕКОНОМІКИ МІСТА КИЄВА В УМОВАХ
ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Керівник
науково-дослідної роботи
професор кафедри
міжнародної економіки,
доктор економічних наук, професор

Валерія ЛОЙКО

Рукопис закінчено 19 червня 2023 р.

Результати роботи розглянуті на Вченій раді Київського університету
імені Бориса Грінченка від 22 червня 2023, протокол № 6

2023

СПИСОК ВИКОНАВЦІВ

Керівник НДР:

Валерія ЛОЙКО

Відповідальні виконавці:

Алла ШЛАПАК

Андрій РАМСЬКИЙ

Наталя УШЕНКО

Наталія КРАУС

Юлія ЖУКОВА

Ольга ЄВТУШЕВСЬКА

Аліна НЕЧИПОРЕНКО

Оксана КАЗАК

Мар'яна СУЛИМА

Людмила ВАСЕЧКО

Богдан АЛЕКСАНДРОВ

Андрій БЕЛЯК

Єлизавета ЛОЙКО

Артем НОВІКОВ

Валентина РУДЕНКО

Катерина ПОЗДСЄВА

Денис ВІРОВЕЦЬ

Сергій ОБУШНИЙ

РЕФЕРАТ

Звіт про НДР: 133 с. (текст), 17 с. (список основних публікацій за темою), 12 с. (5 додатків).

Об'єкт дослідження процес економічного розвитку міста Києва в умовах євроінтеграції.

Предмет дослідження теоретико-методичні та наукові засади розвитку економіки міста Києва в умовах євроінтеграції.

Мета роботи виявлення проблем розвитку економіки міста Києва, зокрема в секторі житлового господарства, зайнятості населення та забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємств міста в умовах євроінтеграції та розроблення науково-обґрунтованого підходу до формування практичних рекомендацій щодо їх вирішення на основі використання європейського досвіду.

Методи дослідження: теоретичні (аналіз, синтез, узагальнення, систематизація, моделювання), емпіричні (спостереження, тестування), методи математичної статистики та прогнозування.

Теоретичне та практичне значення результатів полягає у створенні нових та поглибленні вже відомих знань теоретичного та прикладного характеру в галузі економіки міста, розробці і удосконаленню методичних рекомендацій щодо розвитку житлового сектору міста Києва в умовах євроінтеграції, забезпечення соціально-економічної безпеки мешканців міста Києва, впровадження в освітній процес нових навчальних дисциплін, пов'язаних з економікою міста, розробки та впровадження у практику підготовки та перепідготовки фахівців, які є тимчасово безробітними.

Результати дослідження *впроваджено* у освітній процес Київського університету імені Бориса Грінченка, у роботу Департаменту фінансів виконавчого органу Київської міської ради (Київської міської державної адміністрації), на підприємствах міста Києва.

Рекомендації щодо використання результатів роботи: іншими закладами освіти при розробці освітніх програм, навчальних планів, навчально-методичних матеріалів, електронних навчальних курсів для викладання дисциплін, пов'язаних з економікою міста особливо, під час навчання у дистанційному та змішаному форматах; фундаментальних та прикладних наукових дослідженнях у економіці міста.

Галузь застосування: освіта і наука.

Перспективи подальших досліджень: обґрунтування та розроблення теоретичних і методологічних засад використання знань з економіки міста здобувачами освіти, науково-педагогічними працівниками, вченими, фахівцями-практиками та всіма зацікавленими особами.

Ключові слова: економіка міста, євроінтеграція, соціально-економічна безпека мешканців міста, бізнес, система освіти, сфера гостинності, комунікаційні стратегії, автономні децентралізовані організації.

3.2. Функціонування та розвиток бізнес-сегменту муніципальної економіки (Ушенко Н.В.)

Вітчизняні соціально-економічні умови характеризуються першочергово процесами децентралізації, яка реалізується через основоположний принцип багаторівневого управління - синхронну дію органів державного та муніципального управління, тому базовою умовою муніципального розвитку в умовах децентралізації стала його трансформація з орієнтацією на адаптивні процеси, які здатні забезпечити перспективний територіальний розвиток. Відповідно забезпечення фінансово-економічної конкурентоспроможності локальних територій передбачає концентрацію муніципалітетів на можливостях пошуку інструментів наповнення дохідної частини бюджетів та обґрунтованості реалізації пріоритетних програм розвитку. Оскільки для реалізації повноважень та функцій муніципалітетів потрібно формування бюджету, то на підставі аналізу структури слід констатувати суттєву частку його формування від оподаткування суб'єктів бізнесу. Це обумовлює основоположну економічну мотивацію органів місцевої влади до сприяння та підтримки розвитку підприємництва як основи економічного потенціалу території, яка має значний потенціал відтворення через інші потенційні складові забезпечення конкурентоспроможності територіальних громад.

Значимість та важливість рівня розвитку бізнес-сегменту муніципальної економіки обумовлюється його суттєвим впливом на формування валового внутрішнього продукту країни, стимулювання конкурентоспроможності національної та муніципальної економіки, нарощування інноваційного потенціалу території, забезпечення зайнятості населення.

За статистичними даними Державної служби статистики України у 2010-2020 рр. основними групами, які створюють основну частину робочих місць у країні, є мікро- та середнє підприємництво – у різні роки лише цими двома групами було створено від 60 до 70% робочих місць. Моніторинг показує зменшення кількості суб'єктів малого та середнього підприємництва в Україні

за аналізований період 2010-2020 рр. на 9,6%, зокрема при цьому різке падіння відбулося після 2010 року і поступово стабілізувалося, а протягом 2014-2020 рр. орієнтовно стабільні у кількості.

За кількістю діючих підприємств м. Київ випереджає інші регіони України, зокрема у 2020 році у місті функціонували 101252 одиниці, що становить 27,1% від їх загальної кількості в Україні. Для порівняння також велику кількість діючих підприємств у 2020 році мали Донецька область – 30827 од. (8,3%), Полтавська область – 25465 од. (6,8%), Херсонська – 25144 од. (6,7%), Миколаївська – 20911 (5,6%), Кіровоградська – 20320 од. (5,4%), Івано-Франківська – 15368 од. (4,1%).

Проведений моніторинг функціонування підприємництва у м.Києві за видами економічної діяльності з розподілом на великі, середні, малі та мікропідприємства показує найбільшу концентрацію підприємств малого бізнесу, а точніше мікропідприємств (у розмірі 78-84,1%), найменшу кількість – підприємств великого бізнесу (у розмірі 0,1-02%) (табл. 1).

Таблиця 3.1

Кількість підприємств за видами економічної діяльності у м.Києві з розподілом на великі, середні, малі та мікропідприємства у 2010-2020 рр.¹

Рік	Усього, одиниць	У тому числі							
		великі підприємства		середні підприємства		малі підприємства		з них мікропідприємства	
		од.	у %	од.	у %	од.	у %	од.	у %
2010	86314	135	0,2	3922	4,5	82257	95,3	70313	81,5
2011	92464	150	0,2	4022	4,3	88292	95,5	76124	82,3
2012	75338	159	0,2	3978	5,3	71201	94,5	59034	78,
2013	86845	160	0,2	3712	4,3	82973	95,5	71051	81,8
2014	87405	128	0,2	3595	4,1	83682	95,7	72490	82,9
2015	87380	120	0,1	3296	3,8	83964	96,1	73481	84,1
2016	76227	116	0,2	3222	4,2	72889	95,6	62317	81,8
2017	85163	130	0,2	3334	3,9	81699	95,9	70656	83,0
2018	91509	147	0,2	3610	3,9	87752	95,9	76051	83,1
2019	101864	165	0,2	3989	3,9	97710	95,9	85235	83,7
2020	101252	170	0,2	3969	3,9	97113	95,9	84876	83,8

Примітка. ¹ Дані наведено без урахування результатів діяльності банків та бюджетних установ та з урахування зміни підприємствами основного виду економічної діяльності.
Джерело: складено автором за даними Головного управління статистики у м.Києві

При цьому у м.Києві протягом 2010-2020 рр. при найменшій кількості підприємств великого бізнесу (0,2%) саме вони забезпечують найбільшу чисельність зайнятих працівників за періодами у розмірах 37,9% - 45,3%, середні підприємства - від 32% до 36,7%, малі підприємства – від 23% до 26,5%, з них мікропідприємства – від 9,5 до 11,7 (табл. 2). Слід зазначити, що така тенденція суттєво різниться з загальноукраїнською структуризацією у частині концентрації великих підприємств та в основному зумовлено темпами ділової активності у місті-столиці у поєднанні з кліматом бізнес-середовища. Моніторинг кількості суб'єктів господарювання за видами економічної діяльності у м. Києві на фоні збільшення їх загальної кількості на 14938 од. (або на 17,3%) показав найбільшу питому вагу у періоді 2010-2020 рр. підприємств оптової та роздрібною торгівлі; ремонту автотранспортних засобів і мотоциклів (зменшилися з 32,2% до 30,4%), професійної, наукової та технічної діяльності (зменшилися з 15% до 13,5%), промисловість (зберігається 9,2%), бізнес-структури, що здійснюють операції з нерухомим майном (збільшилися з 7% до 9,9%), будівництво (зменшилося з 11,7% до 9%), інформації та комунікації (збільшилися з 6,2% до 7,3%).

Таблиця 3.2

Кількість зайнятих працівників на підприємствах за видами економічної діяльності з розподілом на великі, середні, малі та мікропідприємства у м.Києві у 2010-2020 рр.¹

Рік	Усього, одиниць	У тому числі							
		великі підприємства		середні підприємства		малі підприємства		з них мікропідприємства	
		од.	у %	од.	у %	од.	у %	од.	у %
2010	1592931	628061	39,4	558690	35,1	406180	25,5	168892	10,6
2011	1576734	635596	40,3	534822	33,9	406316	25,8	162994	10,3
2012	1528999	621154	40,6	511206	33,4	396639	26,0	159134	10,4
2013	1528700	622879	40,7	501800	32,8	404021	26,5	167635	11,0
2014	1521840	582809	38,3	548333	36,0	390698	25,7	175508	11,5
2015	1401672	531173	37,9	514949	36,7	355550	25,4	163957	11,7
2016	1611294	727527	45,2	512781	31,8	370986	23,0	152456	9,5
2017	1643340	745106	45,3	511782	31,2	386452	23,5	172231	10,5
2018	1673715	743756	44,4	548260	32,8	381699	22,8	169444	10,1
2019	1789587	780050	43,6	573142	32,0	436395	24,4	209544	11,7
2020	1771309	766652	43,3	582164	32,9	422493	23,8	189541	10,7

Примітка. ¹ Дані наведено без урахування результатів діяльності банків та бюджетних установ та з урахуванням зміни підприємствами основного виду економічної діяльності

Джерело: складено автором за даними Головного управління статистики у м.Києві

При цьому аналіз динаміки питомої ваги зайнятості на суб'єктах господарювання за видами економічної діяльності протягом 2010-2020 рр. показав збільшення на підприємствах транспорту, складського господарства, поштової та кур'єрської діяльності (з 18,2% до 25,4%), підприємствах оптової та роздрібною торгівлі; ремонту автотранспортних засобів і мотоциклів (з 21,4% до 23%) та зменшення - на підприємствах промисловості (з 19,5% до 15,3%), інформації та комунікації (з 9,8% до 5,7%), професійної, наукової та технічної діяльності (з 7,5% до 5,5%).

Аналіз обсягів реалізованої продукції суб'єктами господарювання у м.Києві протягом 2017-2020 рр. демонструє наступну динаміку:

- загальне зростання протягом 2016-2020 рр. відбулося на 1103400582,8 тис. грн. або на 34,1%;

- питома вага у обсязі реалізованої продукції зберігається протягом 2017-2020 рр. та у більшій мірі забезпечується великими та середніми підприємствами, у меншій мірі – малими підприємствами та фізичними особами-підприємцями;

- у розрізі суб'єктів господарювання за видами економічної діяльності найбільші обсяги реалізованої продукції у 2020 році забезпечують оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів (46,7%), промисловість (24,8%), транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність (6,7%), інформація та комунікація (5,1%), будівництво (3,3%). Зокрема, у промисловості найбільшу питому вагу забезпечують постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря (66,4%), переробна промисловість (32,4%), виробництво харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів (18,0%). З березня 2020 року в Україні зафіксовано спалах COVID-19, що одночасно позначилося на функціонуванні бізнесу через обмеження традиційної організації діяльності та в свою чергу викликало потребу

змін технологій багатьох напрямів роботи з метою утримання фінансово-економічної безпеки.

На рис. 3.9 продемонстровано динаміку частки ВРП м. Києва у ВВП країни протягом 2005-2020 рр., яка у порівнянні із іншими областями України має найбільшу величину, що має тенденцію до збільшення та загалом зросла у 1,37 рази.

За даними податкових органів у 2020 році кількість суб'єктів підприємництва у м. Києві, зареєстрованих як платники податків, збільшилась на 26,5% порівняно з 2018 роком та становила 947,5 тис. грн. Кількість суб'єктів підприємництва у місті, що фактично сплачували податки, також збільшилося протягом 2018-2020 рр. на 21,1% (рис. 3.10).

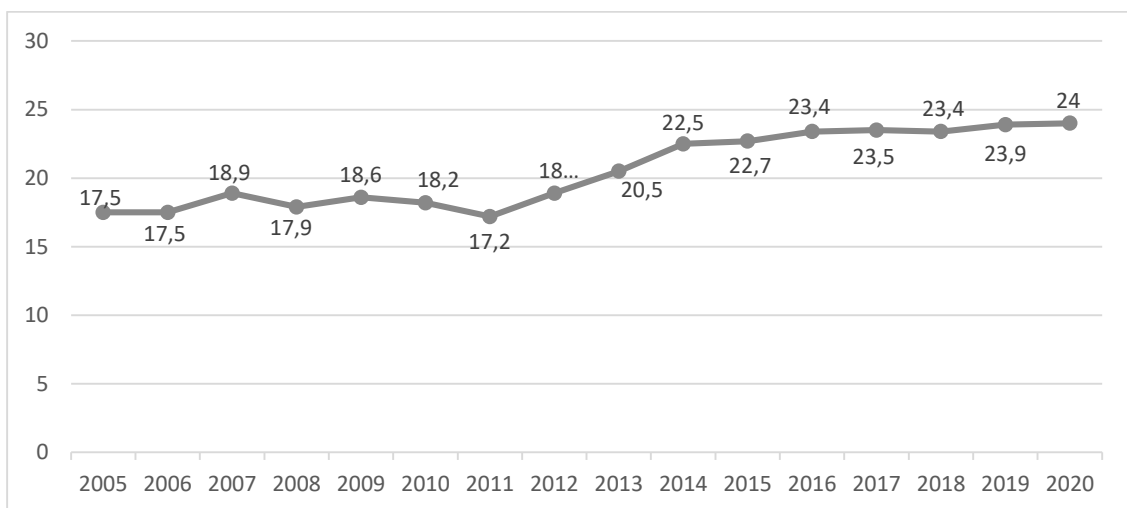

Рис. 3.9. Частка ВРП м. Києва у ВВП України у 2005-2020рр., %
Джерело: складено за даними Головного управління статистики у м.Києві

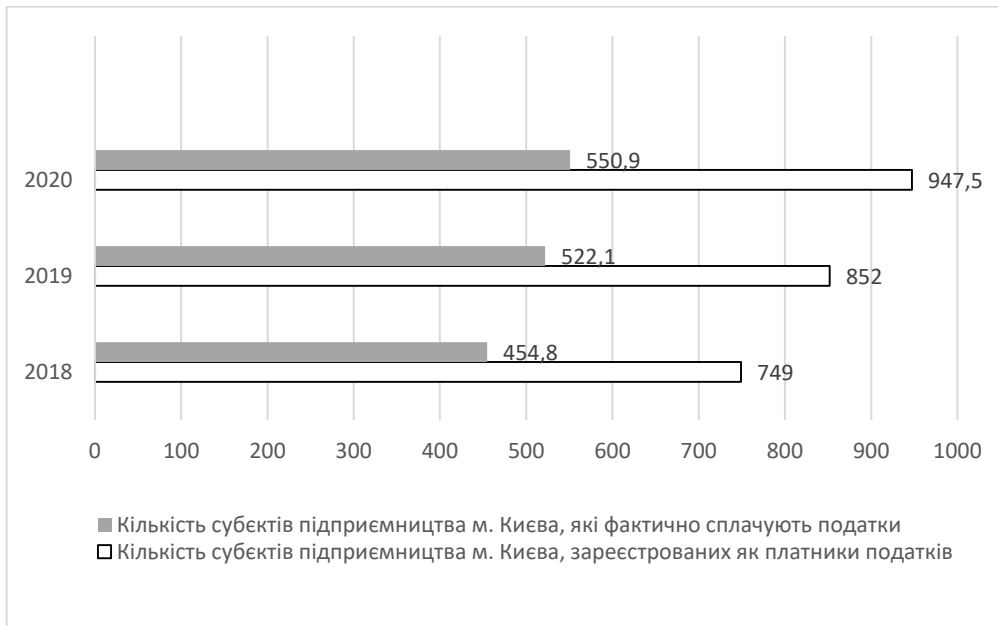

Рис. 3.10. Кількість суб'єктів підприємництва м. Києва як суб'єктів оподаткування у 2018-2020 рр., тис. од.

Джерело: складено за даними Головного управління статистики у м. Києві

У зв'язку з військовим вторгненням Росії в Україну у лютому 2022 року ситуація у сфері функціонування підприємницького сектору в країні зазнала суттєвих змін, які в залежності від ситуації для деяких підприємств могло означати вибір альтернатив - тимчасове призупинення діяльності / повну припинення діяльності / релокацію бізнесу на іншу територію України або за кордон.

Для характеристики економічної ситуації функціонування підприємств в Україні в умовах воєнного стану скористаємось результатами щомісячного опитування підприємств «Український бізнес під час війни», яке проводиться Інститутом економічних досліджень та політичних консультацій [3], яке в основному охопило промислові підприємства (87% вибірки), підприємств сфери послуг (8% вибірки), що дозволило виявити тенденції для червня 2022 року у порівнянні з травнем 2022 року:

- індекс поточної фінансово-економічної ситуації у країні у червні 2022 року оцінено респондентами на рівні -0,44, на рівні підприємств як -0,32, тобто залишається низьким, але порівняно з травнем 2020 року його значення незначно зросло;

- індекс змін виробництва в червні порівняно з травнем збільшився з -0,55 до -0,30, при цьому підприємства у залежності від їх розмірів характеризується наступними показниками: малі мають індекс 0,17, середні — -0,26, великі — -0,35, мікропідприємства — -0,54;

- індекс змін реалізації продукції збільшився з -0,48 до -0,36, але при цьому залишається низьким; слід зазначити, що у м.Києві відзначаються найкращі очікування (0,71);

- значення індексу змін експорту серед підприємств-експортерів дещо зменшилось у порівнянні з травнем 2022 року з -0,42 до -0,48, що в основному відбулось за рахунок зменшення частки тих, чий обсяги експорту скоротились (з 71,4% до 51,6%);

- темпи зростання дебіторської та кредиторської заборгованостей у червні 2022 року зменшилися (значення відповідних індексів скоротилось з 0,15 до 0,03 та з 0,10 до 0,01 відповідно), підприємства мають позитивні очікування на майбутнє (відповідно -0,03 та -0,06);

- індекс податкової заборгованості становить -0,09, зокрема найбільшою мірою він зріс для підприємств м. Києва (0,28); на перспективу більша частина підприємств не очікує змін, хоча значення індексу очікуваних змін податкової заборгованості залишається від'ємним і становить -0,10;

- темпи скорочення зайнятості на підприємствах сповільнилися, індекс змін зайнятості зменшився з -0,54 до -0,30. Змінились тренди у сфері залученості кадрів – характерний утруднений пошук кваліфікованої робочої сили (-0,24), тоді як пошук некваліфікованих працівників характеризується значенням 0,01.

Важливою характеристикою щодо умов функціонування бізнесу є самооцінювання ними державної політики, яка за опитуванням в основному мала нейтральні оцінки (рис. 3.11).

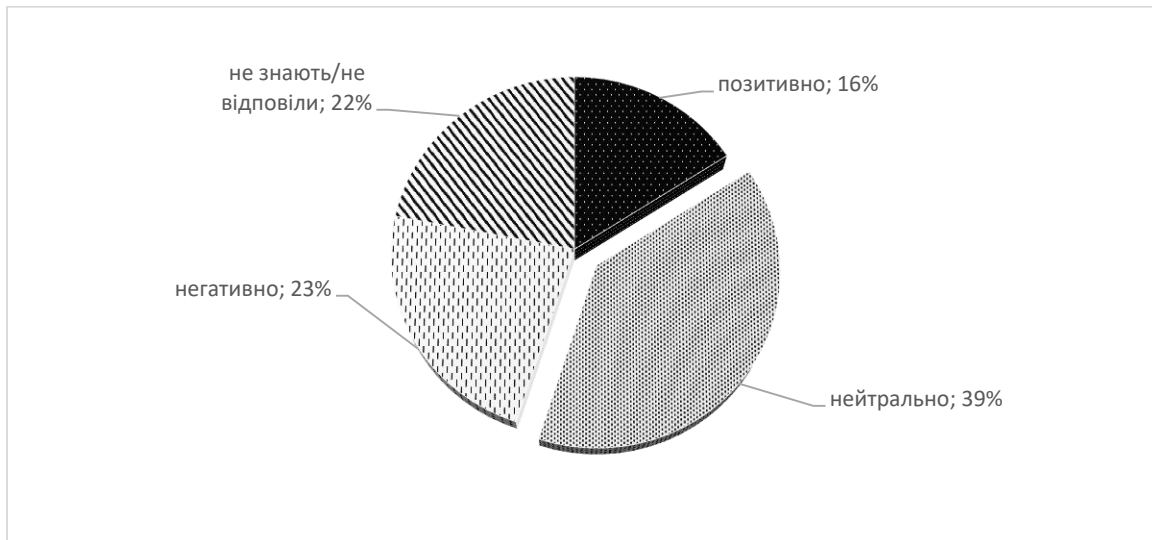

Рис. 3.11. Оцінка державної політики з підтримки бізнесу у воєнних умовах (червень 2022р.), %

Джерело: складено автором за даними [3, с.28]

За самооцінкою опитаних представників бізнесу [3, с.29] до пріоритетних заходів, які здатні покращити становище їхнього бізнесу (за опитуванням у червні 2022 року), відносять закінчення війни Росії з Україною та деокупацію територій України, у другу чергу – вже постають питання ресурсів для бізнесу (налагодження поставок пального – 40%, зниження податків і акцизів – 35%, отримання замовлень від держави – 28%, спрощення законодавчих вимог до бізнесу – 26%, зменшення корупції, програми доступних кредитів для бізнесу – по 23%, спрощення процедур імпорту -16%). При цьому слід зазначити специфіку опитаних представників бізнесу м. Києва, які більше, порівняно з розташованим в інших регіонах, очікують замовлень від держави: про це констатували 68% місцевих підприємств, тоді як в інших областях відповідна частка не перевищує 55%.

Паралельно дослідження стану та потреб українського бізнесу під час воєнного стану провели Центр розвитку інновацій, Офіс з розвитку підприємництва та експорту, національний проєкт Дія.Бізнес спільно з Advanter Group за підтримки Європейського Союзу та в межах Ініціативи для відновлення економіки, розвитку підприємництва та експорту України (25.05–10.06.2022), у якому зібрано дані від обласних військових адміністрацій, 188 територіальних громад та 877 власників та CEO бізнесів. Логічним буде першочергово

розглянути стримуючі фактори відновлення та розвитку бізнесу, інформативність чого посилиться з урахуванням різності бачення їх військовими адміністраціями, територіальними громадами та представниками бізнесу (рис. 3.12).

Рис. 3.12. Стримуючі фактори відновлення та розвитку бізнесу в Україні в умовах воєнного часу, %

Джерело: складено автором за даними [1]

Орієнтовно спільну думку щодо стримуючих факторів розвитку бізнесу представники бізнесу та місцевої влади мають щодо наступних бар'єрів: відсутність достатньої кількості клієнтської бази, відсутність достатнього фінансового капіталу, недоступність кредитних коштів. Суттєво різне бачення (від 1,5 до 8 разів) всіх груп респондентів стосується наступних факторів: непередбачувані дії держави, відсутність необхідної підтримки на рівні України, перешкоди з боку регуляторних та фіскальних органів, зруйнованість ланцюгів постачання, відсутність кадрів, заборгованостей клієнтів, доступності та вартості логістики, відсутність сировинної бази для виробництва, високі податки, відсутність експертизи в експорті, непрогнозованість ситуації в країні.

Трансформація змісту роботи територіальних громад з бізнесом в умовах воєнного стану полягає в основному у публічному висвітленні можливостей для

релокації бізнесу та розробці адаптивних заходів у наявних програмах підтримки розвитку бізнесу на локальних територіях громад, зокрема можна діяти і від зворотнього – створювати населені пункти на територіях, які підходять для перенесення/відкриття бізнес і там же розширювати/створювати населені пункти. Продемонструємо території, у яких протягом березня-травня 2022 року в Україні було зареєстровано найбільше прибуткових юридичних осіб (рис. 3.13) та ФОП (рис.3.14).

Рис. 3.13. Області, в яких зареєстровано найбільша кількість прибуткових юридичних осіб протягом березня-травня 2022 р., од.

Джерело: складено автором за даними [2]

Рис. 3.14. Області, в яких зареєстровано найбільша кількість прибуткових юридичних осіб протягом березня-травня 2022 р., од.

Джерело: складено автором за даними [2]

Слід зазначити, що м.Київ у вказаних категоріях займає лідируючі позиції – протягом трьох місяців від введення воєнного стану зареєстровано 345 успішних юридичних осіб та 2010 ФОП, що загалом складає 16,9% нових суб'єктів господарювання в Україні. При цьому в рейтингу привабливості регіонів для підприємців м.Київ у березні-квітні 2022 року не змінив свою позицію і має найвищий показник в Україні по коефіцієнту активності на 10 тис. населення (9,13), наступною йде Львівська область, яка наростила свою позицію привабливості для підприємців, наростивши кількість новостворених суб'єктів господарювання на 10,7% та коефіцієнт активності на 10 тис. населення 7,21. Разом з цим протягом березня-травня 2022 року 21% суб'єктів господарювання здійснили релокацію з м. Києва, в основному найбільш привабливими для них стали Закарпатська, Львівська Чернівецька області.

Отже, проведене дослідження дозволило визначити потенційно сильні сторони та можливості малого та середнього бізнесу в м. Києві:

- мобільність та адаптивність бізнес-процесів,
- висока питома вага у підприємницькому секторі соціально-відповідального бізнесу,
- високий рівень активності населення, які утримують привабливість міста для бізнесу за рахунок ділової активності суб'єктів господарювання,
- ємна питома вага обсягів продукції (робіт, послуг), реалізованих малими та середніми підприємствами в загальних обсягах реалізованої продукції підприємствами міста,
- урбаністичний потенціал міста сприяє диверсифікації видів підприємницької діяльності,
- високий рівень діджиталізації бізнесу,
- превалювання торговельної сфери та нарощування виробництва технологічних продуктів та реалізації стартапів.

Загалом для покращення бізнес-клімату в Україні за умов воєнного часу пріоритетно доцільно звернути увагу на прозорі умови ведення бізнесу,

безкорупційність при наданні дозвільних документів для ведення господарської діяльності, забезпечення гарантій прав для бізнесу, формування системи полегшеного податкового адміністрування діяльності суб'єктів господарювання. У контексті покращення бізнес-клімату м. Києва слід відзначити, що базові економічні закони функціонування соціально-економічних систем дають підстави враховувати при плануванні муніципального розвитку принципи зв'язаності та включеності міст країн у просторове мережеве середовище задля майбутнього урбаністичного розвитку, що зумовлює об'єктивну необхідність при плануванні перспектив розвитку м. Києва встановлювати у цьому контексті взаємопов'язаність розвитку бізнесу із перспективними урбаністичними процесами міста-столиці.

Тому відновлення економіки в умовах воєнного стану та післявоєнного періоду вбачається у розбудові високотехнологічної продукції бізнес-сегменту муніципальної економіки міста-столиці задля підвищення його конкурентоспроможності на європейському та глобальному ринках.

3.3. Особливості розвитку підприємницької діяльності в місті Києві (Євтушевська О.В.)

На сьогоднішній день суб'єкти підприємницької діяльності зіштовхуються зі значно більшими ризиками, ніж раніше. Підприємництво за своєю природою є ризиковою діяльністю. В умовах війни ризики та непередбачуваність зростає. За таких обставин для підприємців важливими стають спрощені та лояльніші правила гри на ринку, зокрема у сфері оподаткування та бюрократичних процедур. Ще до війни існував запит суб'єктів господарювання на збалансоване державне регулювання підприємницької діяльності. Осінь та частково зима довоєнного періоду ознаменувалася протестами ФОПів у Києві та в інших містах. Підприємці обстоювали власне бачення їхньої майбутньої діяльності. Основні претензії стосувалися складнощів, пов'язаних зі встановленням касових апаратів. Головними проблемами тут були порівняна складність експлуатації та

висока ціна обладнання, яке потрібно було встановити. Крім того, існувала проблема обов'язкової наявності первинної документації. Частина підприємців скаржилася на неможливість отримати її повною мірою. Також лунали скарги на технічно складний процес фіскалізації, для користування яким фактично потрібно було знати основи програмування. Варто зазначити, що проблема складності процесів цифровізації взагалі характерна і для інших соціально-економічних сфер. Схоже, що деякі поборники нових технологій настільки захоплювалися самим процесом діджиталізації, що забували про кінцевих користувачів. Загалом, висловлювався протест проти нового порядку обліку. Існувала думка, що підприємці просто не хочуть сплачувати податки і тому протестують проти нових правил, проте впроваджені принципи справедливості викликали ряд запитань. Тут, як мінімум, не враховувалося два чинники. По-перше, підприємці часто виконують роль посередників у господарській діяльності і не отримують первинної документації, до якої належать товарний чек, квитанція, рахунки-фактури та фіскальний чек касового апарату. По-друге, карантинні обмеження відчутно вдарили по представниках офлайн-бізнесу. Суб'єкти господарювання, які здійснювали діяльність у традиційній формі, без відкриття онлайн-магазину, відчули на собі всі труднощі карантинного періоду. Підприємці зазнавали втрат з об'єктивних причин. При цьому ті, хто закликає усіх переходити у сферу онлайн-торгівлі, має розуміти, що це не можливо зробити повною мірою. Інтернет-торгівля дійсно зручна та часто менш затратна, проте повністю відмовитися від традиційних форм комерції означає істотно ускладнити життя споживачів.

Чи не найбільш гнучким в умовах воєнного стану виявилось нерегульоване мале підприємництво. Очевидно, що у період кризи більш затребуваною є продукція, що належить до категорії первинних потреб. Так, у воєнний період порівняно швидко відновилися стихійна торгівля товарами першої необхідності. Причому це явище не унікальне для вітчизняних умов. Стихійна торгівля до певної міри може полегшити складну економічну ситуацію. Так відбувається під час воєн та інших соціальних катаклізмів. У Києві та окремих околицях стихійна

торгівля відновилася чи не найшвидше серед інших форм комерційної діяльності. На нашу думку, дане явище не є однозначним. Воно має як переваги так і недоліки. Попри всю критику, виявляється, що у кризових ситуаціях така форма комерції є чи не найстійкішою та справді потрібною як продавцям, так і покупцям. При всіх недоліках стихійної торгівлі, таких як недотримання санітарно-гігієнічних норм (у деяких випадках), робота поза податковим полем, захаращення вулиць та проходів, вона допомагає виживати у надскладних обставинах. Стихійна торгівля дозволяє пом'якшити соціальну напруженість, забезпечити базові потреби, купити товар подекуди за нижчими цінами. Часто продавці намагаються підтримувати репутацію. У них є постійні покупці, які знають якість їхньої продукції. Несанкціонована торгівля досить популярна навіть у мирний час. В умовах війни вона стає ще більш важливою.

На сьогодні частина представників малого торговельного підприємництва відновилася або намагається це зробити. При цьому дуже важливо, щоб держава забезпечила прийнятні інституціональні умови для функціонування бізнесу. На сьогодні непродумані методи економічного регулювання можуть погіршити і без того складне становище підприємців. Складні бюрократичні вимоги, надмірний податковий тиск – це те, що критикують підприємці у звичайний період. В умовах воєнного часу такі методи взагалі можуть виштовхнути частину суб'єктів підприємництва з ринку.

Для покращення стану підприємницького сектору в країні та в столиці зокрема варто запроваджувати збалансоване регулювання підприємницької діяльності. До основних напрямів регулювання підприємницької діяльності на рівні міста можна віднести: регулювання розвитку малого та середнього підприємництва; подолання корупції; захист і підтримка добросовісної конкуренції; регулювання розвитку інноваційного підприємництва та інноваційної інфраструктури; заохочення етичної поведінки суб'єктів господарювання.

Наприклад, регулювання розвитку інноваційного підприємництва спрямоване на визначення меж розвитку та впровадження інновацій. Основними

причинами необхідності регулювання інноваційного підприємництва є: суперечливий вплив більшості інноваційних розробок на економіку, необхідність контролю за дотриманням етики ведення інноваційної діяльності, подолання суперечностей науково-технічної політики. Важливим є регулювання та сприяння розвитку науково-технічної інфраструктури. Зокрема, у місті Києві діє ряд науково-дослідних установ, які потребують фінансування та підвищення мотивація молодого персоналу. Проведення наукових конференцій, міських конкурсів для молодих дослідників, відбір та підтримка талановитих осіб може істотно допомогти у розвитку інноваційного підприємництва.

Важливим напрямом регулювання підприємницької діяльності на рівні міста є регулювання розвитку малого та середнього підприємництва. Мале підприємництво, на наш погляд, є найбільш гнучкою формою господарської діяльності і може виживати в кризових умовах, швидко реагуючи на соціально-економічну кон'юнктуру та змінюючи сферу діяльності. Воєнний стан продемонстрував стійкій та адаптивність частини суб'єктів малого та середнього підприємництва. Мале підприємництво здатне пом'якшувати соціальні суперечності, подекуди дозволяє реалізувати творчі задуми.

3.4. Трансформація бізнесу міста Києва в умовах війни (Сулима М.О., Казак О.О.)

Війна, що розпочалася в Україні 24 лютого 2022 року кардинально змінила життя українців, перевернула погляди на життя, розставила пріоритети. Відбулась велика трансформація бізнесу в Україні. Адже, ми навчилися жити і виживати в надскладних умовах, приймати рішення швидко і раціонально, працювати попри перешкоди, шукати нові альтернативи і перспективи. У статті досліджено вплив війни на український бізнес. Так, наприклад, тільки за два місяці війни український бізнес втратив більше, ніж за два роки пандемії Covid-19. Робота українського бізнесу під час війни є особливо важливим джерелом наповнення держбюджету та створення робочих місць. Тому для України на